

POSOTE20

Projektisuunnitelma Pohjois-Savon hyvinvointialueen järjestö ja osallisuus kokonaisuuteen liittyvistä tehtävistä

POSOTE20

TULEVAISUUDEN SOTE-KESKUS
SOTE-RAKENNEUUDISTUS

Pohjois-Savossa

Laatijat:

Anne Aholainen

Valmistelevat osallisuus- ja järjestöryhmät

30.6.2021

Sisällys

Johdanto	2
Resurssit (vastuuvalmistelijat)	3
Työryhmät, tarvittavat alatyöryhmät ja niiden kokoonpanot	3
Henkilöstöjärjestöjen osallistuminen	4
Osallisuus- ja järjestötoiminta Pohjois-Savossa	4
Osallisuus Pohjois-Savon hyvinvointialueella	4
Osallisuuden vahvistaminen ja yksinäisyyden vähentäminen	4
Palvelun käyttäjien kokema osallisuus palvelutapahtumassa	6
Kansanvallan toteutuminen - kohti uutta edustuksellisen demokratian tasoa	7
Olemassa olevat demokratia- ja osallisuusrakenteet	7
Järjestötoiminta Pohjois-Savossa	9
Järjestöjen toiminta ja palvelut	9
Järjestökenttä palvelujen ja tietoa kokoavien alustojen näkökulmasta	10
Järjestötoiminnan arvo	12
Järjestöjen olemassa olevat rakenteet	13
Ratkaistavat asiat osallisuus- ja järjestötoiminnassa	15
Osallisuus- ja demokratiarakenne	15
Aikatauluehdotus	16
Toteutusehdotus	16
Järjestöjen ja yhdistysten toiminta: rakenne, arjen sujuminen ja toimintaedellytykset	20
Aikatauluehdotus järjestöyhteistyön toteuttamiselle	20
Toteutusehdotus järjestöyhteistyölle	21
Toimenpide-ehdotukset tiivistettynä	24
Tarvittava rahoitus	25
Riskien hallinta	25

Johdanto

Osallisuuden edistäminen ja järjestöyhteistyö on nostettu omaksi kokonaisuudekseen Pohjois-Savon hyvinvointialueen valmistelussa. Tässä projektisuunnitelmassa kuvataan toimet ja ehdotukset, joihin VATEn on ryhdyttävä osallisuus- ja demokratiarakenteen käynnistämiseksi sekä sujuvan järjestöyhteistyön varmistamiseksi Pohjois-Savon hyvinvointialueelle.

Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen tavoitteena on edistää koko väestön hyvinvointia ja terveyttä sekä varmistaa yhdenvertaiset, yhteen toimivat ja kustannusvaikuttavat palvelut. Tarkoituksena on vähentää väestöryhmien välisiä hyvinvointi- ja terveyseroja. Asukkaiden ja palvelukäyttäjien tarpeiden tunnistaminen entistä vahvemmin on tarpeen palvelujen ja palvelurakenteen suunnittelussa.

Osallisuuden vahvistaminen on tarpeen tavoitteeseen pääsemiseksi. Osallisuudella tarkoitetaan ihmisen mahdollisuutta vaikuttaa omaan elämäänsä ja sen suuntaan, mahdollisuutta osallistua palvelujen suunnitteluun ja kehittämiseen sekä mahdollisuutta olla aktiivinen toimija ja yhteisön jäsen. Osallistuakseen ihminen tarvitsee tietoa omaan elämään vaikuttavista asioista sekä saavutettavissa olevia osallistumisen väyliä. (esim. [THL määrittelee](#))

Osallisuuden määritelmä pätee myös sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisen kohdalla, kun tarkastellaan mahdollisuutta vaikuttaa omaan työhön sekä suunnitella työtä omassa työyhteisössä. Sote-uudistus tuo muutoksia sosiaali- ja terveydenhuollon organisoitumiseen sekä tapaan tehdä työtä. Muutoksessa onnistuminen vaatii henkilöstön mukaan ottamista niin käytännön työn kehittämiseen kuin organisaatiouudistukseen.

Hyvinvointialueen perustaminen sisältää uuden edustuksellisen demokratian tason. Aluevaltuusto on hyvinvointialueen ylin päättävä toimielin. Sen on pidettävä huolta asukkaiden ja palvelun käyttäjien monipuolisista ja vaikuttavista osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksista. Alueellinen demokratia- sekä osallisuusrakenne antavat mahdollisuuden suunnitelmalliseen osallisuustyöhön sekä sen seurantaan.

Osallisuuden näkökulmasta järjestöt ja yhdistykset (myöh. järjestöt) kokoavat omien kohderyhmiensä ääntä ja pystyvät tuottamaan tietoa suoraan päättäjille sekä palvelujen kehittäjille. Järjestöjen toimintaan sisältyy lupaus osallisuudesta. Ne tarjoavat asukkaille ja palvelun käyttäjille vaikuttamisen väyliä sekä mahdollisuuden kiinnittyä mielekkääseen yhteisöön. Järjestöjen toiminta laajentaa asukkaiden ja palvelun käyttäjien osallistumisen mahdollisuuksia aktiivisina toimijoina myös vaikeissa elämäntilanteissa.

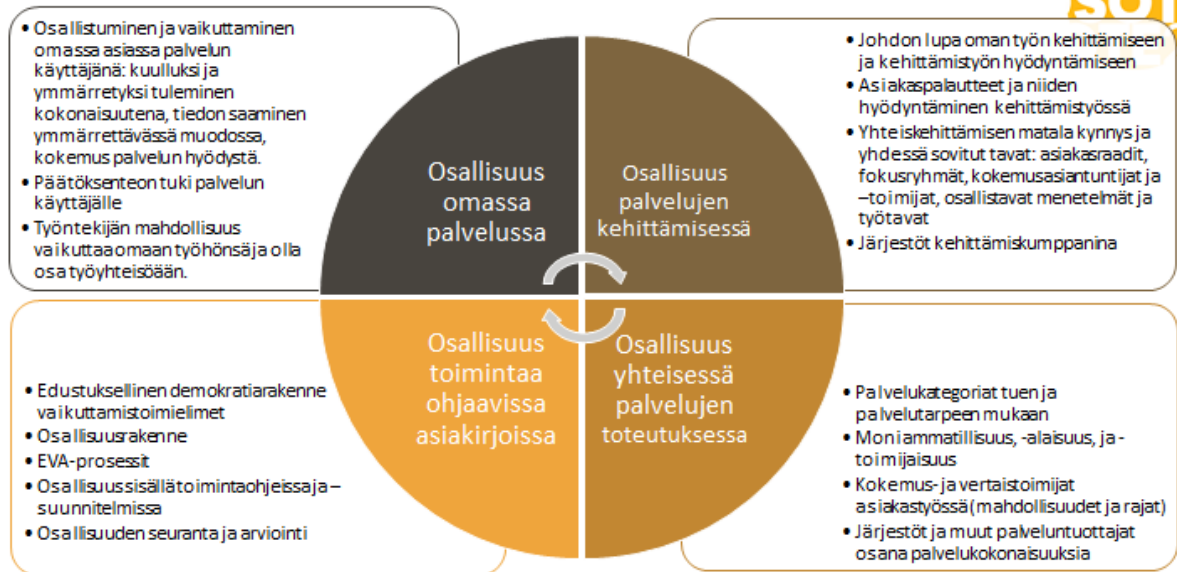
Sote-uudistuksen tavoitteena on, että palvelurakenne siirtyy perustason palveluihin ja ehkäisevään työhön. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi järjestöjen toiminnan ja palvelujen tulee olla vuorovaikutteinen osa sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaan palveluketjuja. Järjestöjen sote-ammattilaiset täydentävät resursseja ja lisäävät asiakas- ja tarvelähtöistä kehittämistoimintaa. Järjestöjen tehtävät sosiaali- ja terveydenhuollon kentällä voi karkeasti jakaa hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen, järjestölähtöiseen auttamistoimintaan sekä palvelutuotantoon.

Kuntien tehtäviin kuuluu edelleen hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen ja järjestöjen kanssa tehtävä yhteistyö (Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä, 6§). Järjestöille sote-uudistus merkitsee kuitenkin osittaista yhteistyökumppanin muutosta kunnista hyvinvointialueelle. Siirtymävaiheen tulisi olla selkeä niin, että järjestöt pystyvät suunnittelemaan tulevaisuuttaan uudessa toimintaympäristössä. Sujuva siirtymä vaatii tiivistä yhteistyötä hyvinvointialueen, järjestöjen sekä alueen kuntien kesken. [Järjestöjen huolia kartoitettiin edellisen maku-sote -uudistuksen aikana.](#)

Osallisuus ja järjestöt -osa-alueen valmistelun tavoitteena on osallisuutta ja yhteistyötä edistävä toimintakulttuuri (kuva 1) uudella Pohjois-Savon hyvinvointialueella. Ajatus yhtenäisestä osallisuutta vahvistavasta toimintakulttuurista voi parhaimmillaan sitoa toimijoita alueellisesti yhteen. Onkin tärkeää, että POSOTE20 -hankkeessa käynnistettyä osallisuusohjelman sekä järjestöyhteistyön ohjeen tekemistä jatketaan VATEn valmistelun osana muun strategisen työn rinnalla.

Kuva 1: Osallisuutta edistävän toimintakulttuuri: tasot ja sisällöt

Osallisuuden rakenteen tasot - toimintakulttuurin rakentaminen

20.10.2020

4

Resurssit (vastuuvalmistelijat)

Vastuuvalmistelijana esivalmistelussa on toiminut POSOTE20 -hankkeen osallisuus- ja järjestökoordinaattori. POSOTE20 -hankkeessa osallisuus- ja järjestökoordinaation tehtävät ovat vuosien 2020-2022 aikana:

1. Osallisuusohjelman ja osallisuutta edistävän toimintamallin tuottaminen Pohjois-Savon hyvinvointialueelle.
2. Järjestöjen toiminnan ja palvelujen integroitumisen varmistaminen osaksi sosiaali- ja terveydenhuollon palvelukokonaisuuksia ja järjestöyhteistyön ohjeen tuottaminen Pohjois-Savon hyvinvointialueelle

Työryhmät, tarvittavat alatyöryhmät ja niiden kokoonpanot

Osallisuusohjelmaa valmistelevat työryhmä

Elina Pekonen, aluekoordinaattori, Sokra-hanke

Helena Törmi, ehkäisevä päihdetyön koordinaattori, Pohjois-Savon Sairaanhoidopiiri, perusterveydenhuollon yksikkö

Jaana Hämäläinen, hyte-koordinaattori, Lapinlahti, sekä hyte-koordinaattoreiden verkosto alueellisessa Hyte-tiimissä

Anne-Leena Pellikka, projektipäällikkö POSOTE20 Rakenneuudistus / SavoGrow Sote-johtamisen pilotti

Merja Sahlström, Ylä-Savon sote / **Mira Ulmanen**, Ylä-Savon Sote

Merja Ålander, asiakkuuspäällikkö, Pohjois-Savon sairaanhoidopiiri

Reetta Kettunen, vt. Sosiaali- ja terveysjohtaja, Varkauden kaupunki

Tiina Jauhiainen, Juko / **Jaana Niiranen**, Tehy

Miia Lahtela, Sos-Lapsikylät ry sekä Varkauden Perhekeskuksen työryhmä

Sami Hämäläinen, Huoltoliitto ry, Tapaamo -hanke

Eila Tolppanen, Pohjois-Savon Järjestöneuvosto, Pohjois-Savon Kylät ry

Sirpa Halonen, asukas, opiskelija

Järjestöyhteistyön ohjetta valmistelevat työryhmä

Järjestöedustajat:

Järjestöneuvoston nimeämät edustajat

Eeva Mäkinen, Eija Rytönen ja (vara) Tatu Tossavainen

Kansalaistoiminnan keskuksset (Tukipilari, Ylä-Savon Vakka ja Wastery)

Leena Rosenberg ja (vara) Maarit Mykkänen

Lapsiasian verkoston nimeämä edustaja

Pirjo Pehkonen ja (vara) Liisa Törn,

Laura Meriluoto, Sote-muutostuki, SOSTE

Asiantuntijaedustajat

Toni Leppänen, hallintojohtaja, Varkaus

Tanja Tilles-Tirkkonen, hyte-koordinaattori, Kuopio

Marika Lähti, hyte-koordinaattori, Ylä-Savon Sote

Katja Winter, yhteistyökoordinaattori, sosiaalinen kuntoutus, Kuopio

Sanna Tsaplinski, hankesuunnittelija, POSOTE20, Varkaus

Henkilöstöjärjestöjen osallistuminen

Henkilöstöjärjestöistä on osallistuttu osallisuusohjelman valmistelevaan työhön. Kolme edustajaa ja heidän varaedustajansa ovat olleet kaikki tervetulleita tapaamiseen: Marja Kiljunen, Piia Sjö, Anu Muraja-Murro, Anne Koivisto, Tiina Jauhiainen ja Jaana Niiranen.

Osallisuus- ja järjestötoiminta Pohjois-Savossa

Osallisuus Pohjois-Savon hyvinvointialueella

Osallisuuden vahvistaminen ja yksinäisyyden vähentäminen

Laaja hyvinvointikertomus määrittää väestötasoista näkymää pohjoissavolaisesta hyvinvoinnista ja terveydestä. Laajassa hyvinvointikertomuksessa osallisuuden vahvistaminen ja yksinäisyyden vähentäminen nousevat painopisteeksi vuosille 2021–2025. Palvelujen käyttäjien osallisuuden vahvistaminen on tärkeää myös sosiaali- ja terveyspalvelujen näkökulmasta, sillä se on yksi koetun hyvinvoinnin osatekijä ja edistää yksilön selviämistä haastavista elämäntilanteista (esim. <http://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi>).

Hyvinvointikertomuksessa todetaan, että Pohjois-Savon on Suomen sairain ja monella mittarilla mitattuna huono-osaisin maakunta. Kertomuksessa todetaan, että yhteistyöllä eri toimijoiden kanssa on mahdollista päästä pois tästä asemasta keskittymällä seuraaviin asioihin: 1) määrittämällä hyvinvoinnin edistämiseksi yhteinen suunta, 2) edistämällä aidosti vaikuttavien ja tehokkaiden hyte-menetelmien käyttöönottoa, 3) kehittämällä eri toimijoiden ja maakunnan yhteisiä hyte-rakenteita ja prosesseja.

Hyvinvointialueen osallisuusrakenteita ja tavoitteita suunniteltaessa on hyvä tarkastella yhtenevyys alueellisen hyte-toiminnan sekä sen toimivien rakenteiden kanssa. Alla olevassa taulukossa (taulukko 1) on esitelty osa osallisuuden edistämiseen ja yksinäisyyden vähentämiseen liittyvistä tavoitteista ja mittareista. Niiden valossa tavoitteen saavuttamiseksi on tehtävä runsaasti yhteistä työtä hyte- ja sote –toimijoiden kesken.

Taulukko 1: Hyte-tavoitteet osallisuuden vahvistamisessa ja yksinäisyyden vähentämisessä (lisää mittareita lapsi- ja nuorten osallisuuden seurantaan hyvinvointikertomuksessa).

Kuntalaiset ovat osallisia palvelujen suunnittelussa	Palveluiden suunnittelu 2019: 58 (max. 100)	Teaviisari – Kuntajohto
Osallisuuden toteutuminen perusterveydenhuollossa	Osallisuus (avoimuus verkossa, osallistumisen ja vaikuttamisen tavat) 2020: 68 (max 100)	Teaviisari – Perusterveyden huolto
Kukaan ei tunne itseään yksinäiseksi (myös huono-osaisuuden mittari)	Itsensä yksinäiseksi tuntevien osuus 2020: 11,5 % 2017-2018: 8 %	Finsote- tulosraportit
Aktiivisesti osallistuvien osuus vuonna 2020 (osallistunut järjestö tms. toimintaan)	2020: 23,1 % (20-vuotta täyttäneet). 2017–2018: 27,2 %. (20-vuotta täyttäneistä)	Finsote - tulosraportit

Huono-osaisuus Suomessa -karttasivu esittää huono-osaisuuden tilan kolmen eri osatekijän valossa: taloudellinen, sosiaalinen ja inhimillinen huono-osaisuus. Pohjois-Savo pitää hallussaan kyseenalaista ykkössijaa huono-osaisuudessa. Osattomuus on yhteisöjen ulkopuolelle jäämistä, merkityksettömyyden kokemusta ja kokemusta siitä, että oman elämän kulkuun ei voi vaikuttaa.

Huono-osaisuutta vastaan käydään sosiaali- ja terveydenhuollon keinovalikoimalla. Keskeistä huono-osaisuuden torjumisessa on erityisesti yksilöiden osallisuuden vahvistaminen. ([esim. Sokra-hankkeen tutkimus ja kehittämistyö](#)).

Taulukossa 2 on kuvattu muutamia huono-osaisuuden mittareita, joihin sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksellakin pyritään vaikuttamaan asiakaslähtöisiä palveluja kehittämällä ja palvelurakennetta uudistamalla.

Taulukko 2: Huono-osaisuuden osa-alueiden indikaattoreita (valittu n. 2 mittaria/osa-alue, mittarit Sotkanet.fi)

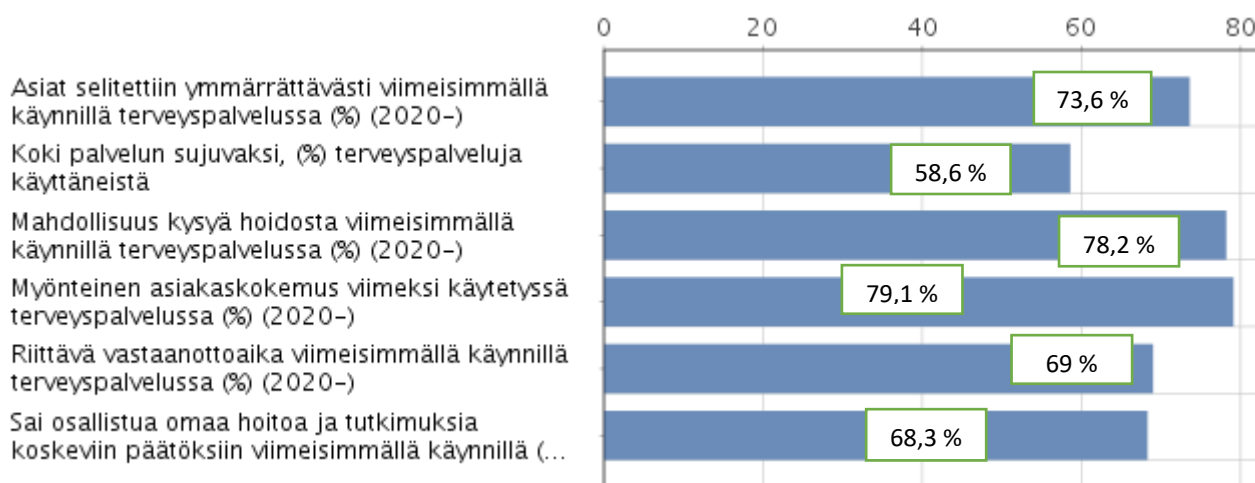
Mittari	2021 Tulos (indeksi ca 100)
<i>Huono-osaisuus kokonaisuudessaan</i>	113,9
<i>Inhimillinen huono-osaisuus</i>	110,5
<i>Pitkäaikaistyöttömyys</i>	113,8
<i>Itsemurhakuolleisuus</i>	144,4
<i>Huono-osaisuuden sosiaaliset seuraukset</i>	111,7
<i>Päihteiden vaikutuksen alaisena tehdyistä rikoksista syyllisiksi epäillyt</i>	112,1
<i>0-17 -vuotiaat lapset, joista on tehty lastensuojeluilmoitus</i>	118,1
<i>Huono-osaisuuden taloudelliset yhteydet</i>	119,4
<i>Aikuisten mielenterveyden avohoitokäynnit</i>	143,8
<i>Päihdehuollon avopalveluissa asiakkaita</i>	114,3
<i>Täydentävä toimeentulotuki</i>	123,5

Palvelun käyttäjien kokema osallisuus palvelutapahtumassa

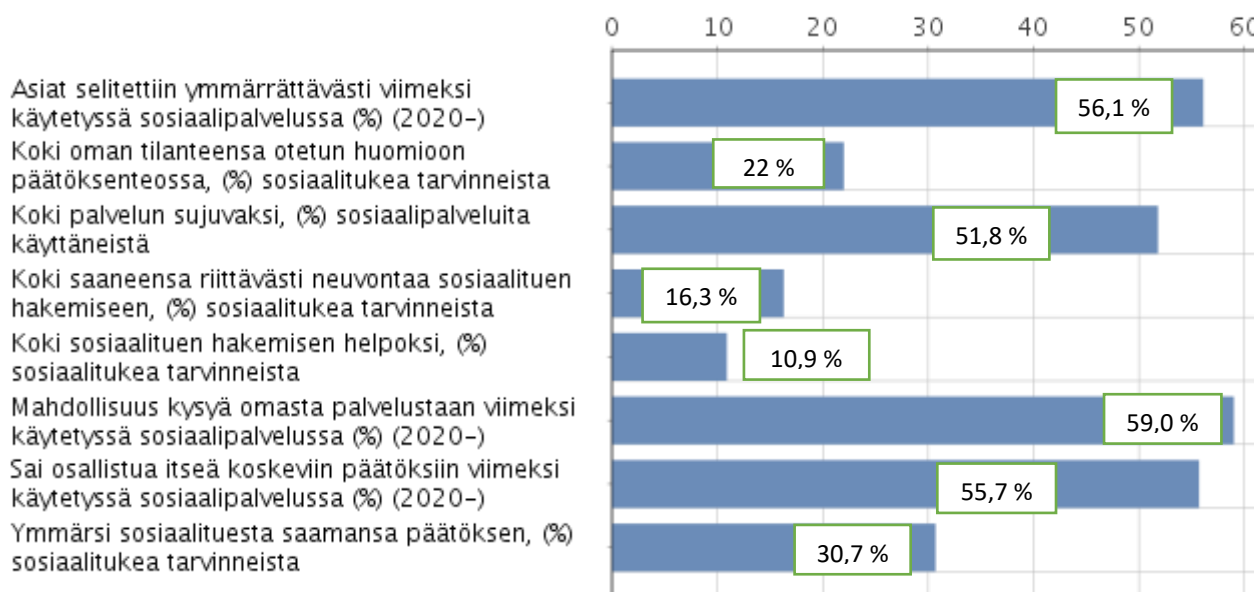
Osallisuus on yksilön kykyä osallistua oman elämänsä kulkuun ja päätöksentekoon. Palvelutapahtumassa tämä tarkoittaa käytännössä tiedon saamista omista palveluista ymmärrettävästi ja selkeästi sekä mahdollisuutta tulla huomioiduksi kokonaisuutena omassa elämäntilanteessaan. Osallisuuden kokemukseen vaikuttavat käytössä oleva aika ja kokemus palvelun sujuvuudesta. Näiden toteutumista mitataan mm. [kansallisessa asiakaspalautekyselyssä](#).

Asiakaskokemus ja asiakasymmärrys ovat hyvä lähtökohta palvelujen käyttäjien osallisuuden vahvistamiselle. Seuraavien kuvien tarjoaman katsauksen perusteella palvelun käyttäjistä lähteviä kehittämiskohteita ovat terveyspalvelujen sujuvuus, sekä sosiaalipalvelujen saavutettavuus ja palvelun käyttäjän kokonaistilanteen huomioiva neuvonta ja ohjaus.

Kuva 2: Palvelunkäyttäjien kokemus Pohjois-Savon hyvinvointialueella (THL, FinSote 2020) asioinnista terveydenhuollon palveluissa on pääosin kohtuullinen.

Kuva3: Palvelunkäyttäjien kokemukset Pohjois-Savon hyvinvointialueella (THL, FinSote 2020) sosiaalihuollon palveluissa on osin huolestuttavalla tasolla.

Kansanvallan toteutuminen - kohti uutta edustuksellisen demokratian tasoa

Savo-Karjalan vaalipiirissä äänestysprosentti laski lähelle 50% vuoden 2021 kuntavaaleissa. Valtakunnallisesti äänestysprosentti oli matalin 70 vuoteen. Eduskuntavaalien äänestysprosentti on pysynyt 62-65,5 % sisällä viimeisen 20 vuoden sisällä. EU-vaalit ovat kärsineet alhaisesta äänestysinnosta ollen tasaisesti n. 40 %.

Äänestysaktiivisuuden alhaisuus on ongelma, jos osa väestöryhmistä jää aliedustetuksi. Tällöin he eivät saa ääntään esille mm. niiden palvelujen osalta, jotka ovat merkityksellisiä juuri heille. Äänestysaktiivisuuden nostamisessa olennaista vaikuttaisi olevan tiedon jakaminen siitä, mistä päätetään sekä tietoa vaaleissa ehdolla olevista henkilöistä. (esim. [Janne Tukiainen 2015](#))

Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuksessa nostetaan esille perustuslakivaliokunnan tarkastelu kansanvallan toteutumisesta sote-uudistusta koskevassa lainsäädännössä (StVM 16/2021, viittaus PeVL 65/2018 vp, s. 21). Perustuslakivaliokunta on todennut, että äänestäjillä on oltava kokonaiskuva vaaleissa valittavan toimielimen tehtävistä ja toimivallasta. Valiokunta on nostanut tärkeinä asioina esiin selkeän, monikanavaisen, saavutettavan ja esteettömän viestinnän toteuttamisen sekä äänestysaktiivisuuden seurannan.

Olemassa olevat demokratia- ja osallisuusrakenteet

Semokratia- ja osallisuusrakenteita suunniteltaessa on hyvä huomioida olemassa olevat rakenteet ja hyödyntää niitä parhaalla mahdollisella tavalla. Tässä on listattu kuntien ja kuntayhtymien demokratiarakenteet perustason sote-palveluissa sekä tuotu esiin alueellinen hyte-rakenne.

Kunnat ja kuntayhtymät

Kuntalaiset pystyvät vaikuttamaan kunnalliseen päätöksentekoon käyttämällä äänioikeuttaan. Sosiaali- ja terveydenhuoltoa koskevaan päätöksentekoon valitaan luottamushenkilöt neljäksi vuodeksi kerrallaan. Pohjois-Savossa edustuksellisen demokratia toteutuu seuraavasti sosiaali- ja terveystieteiden palveluissa:

- Varkauden ja Joroisten yhteistoiminta-alueella valtuutettujen keskuudesta valitaan perusturvalautakunta.
- Sisä-Savon terveydenhuollon kuntayhtymän ylin päättävä toimielin on yhtymäkokous. Kuntayhtymällä on hallitus ja tarkastuslautakunta.
- Kysteri on perusterveydenhuollon liikelaitos. Kysterillä on luottamushenkilöistä valittu johtokunta (myös sidosryhmäedustajia) sekä tilaajatoimikunta.
- Ylä-Savon Soten rakenne käsittää yhtymävaltuuston, yhtymähallituksen, yhtymähallituksen jaoston, ympäristölautakunnan sekä tarkastuslautakunnan. Valtuuston jäsenet nimetään jäsenkunnan valtuustoissa.
- Kuopion kaupungilla on perusturva- ja terveystieteiden lautakunta. Uutta kunnan hyte-tehtävää toteuttaa hyvinvoinnin edistämisen lautakunta.
- Lapinlahdella on palvelulautakunta.
- Siilinjärvellä luottamushenkilörakenne rakentuu sosiaali- ja terveystieteiden lautakunnasta ja jaostosta.
- Itsenäisiä sosiaalitoimia on 10 kunnassa. Näissä toimii joko perusturvalautakunta tai sosiaalilautakunta.

Lähes kaikissa kunnissa on lakisäätöiset vaikuttamistoimielimet. Niiden toiminnan taso vaihtelee kunnittain.

- Vammaisneuvostoja on kuudessa kunnassa
- Vanhusneuvostoja on kuudessa kunnassa
- Vammais- ja vanhusneuvosto 11 kunnassa
- Nuorisovaltuusto tai muu sellainen 16 kunnassa
- Lasten parlamentti on kolmessa kunnassa

Sosiaali- ja terveyspalveluissa asukkaiden ja palvelujen käyttäjien osallisuutta edistetään monipuolisesti eri puolilla Pohjois-Savoa, kuten Ylä-Savon Sote:ssa, KYS:ssä sekä Varkaudessa. Paikkakunnilla hyödynnetään myös muita osallisuusrakenteita, kuten järjestöjen kohtaamispaikkoja, yhteistyön foorumeja ja kehittämistoimintaa.

Hyvinvointikertomuksen (vuosille 2021-25) mukaan poikkihallinnolliset hyte-työryhmät ovat jokaisessa kunnassa. Jokaisessa kunnassa on hyte-koordinaattori nimetty. Osassa kuntia työryhmässä on mukana järjestöjen ja sidosryhmien edustajia. Taulukossa 3 on listattu vielä elementtejä, joita osallisuusrakenteisiin katsotaan kuuluvaksi ja joilla rakenteiden toimivuutta mitataan. Monessa kunnassa on tehty paljon osallisuusrakenteiden kehittämiseksi, mutta osassa suunnitelmallinen ajatus osallisuuden toteuttamisesta vielä puuttuu.

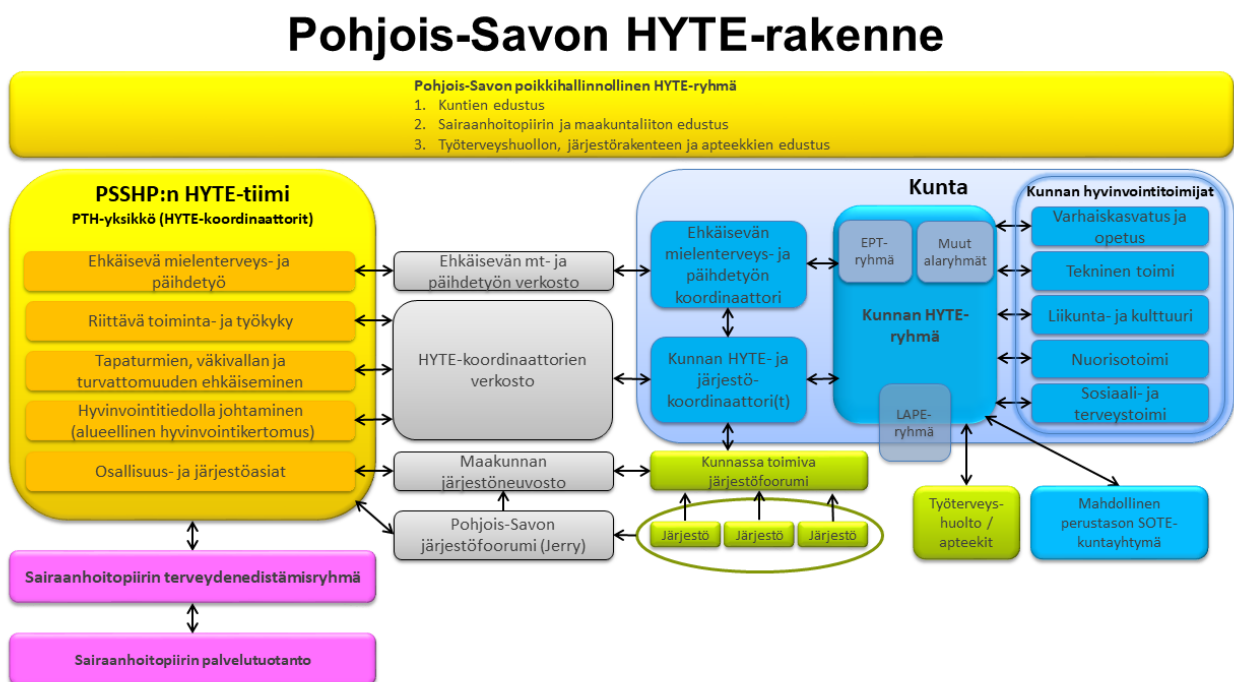
Taulukko 3: Osallisuusrakenteet Pohjois-Savossa ja sen kunnissa ja niiden toteutumisen seuranta.

Edustuksellisen demokratia	Äänestysprosentti Pohjois-Savossa 50,7 %	Tilastokeskus/ Kuntavaalit 2021
Päätösten ennakkovaikutusten arviointi	Eva-toimenpiteet ovat käytössä 18% pohjoissavolaisia kuntia.	Laaja hyvinvointikertomus 2021-2025
Verkkosivuilla tarkasteltavana tarkastuslautakunnan arviointikertomus, laaja hyvinvointikertomus, kuvaus kuntalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksista ja -keinoista.	2019: Pohjois-Savon hyvinvointialue 93/100	Teaviisari Kuntajohto
Avoimuus verkossa (palvelukokonaisuuksien asiasisältöjen löytyminen): ikääntyneiden terveystarkastus- ja neuvontapalvelut, työttömien terveystarkastukset, omaishoitajien hyvinvointi- ja terveystarkastukset	2019: Pohjois-Savon hyvinvointialue 77/100	Teaviisari Perusterveydenhuolto
Palveluiden suunnittelu: hyödynnetään asiakasraateja, hyödynnetään kokemusasiiantuntijoita, mahdollisuus vaikuttaa päätösten valmisteluun verkossa, mahdollisuus osallistua kunnan talouden suunnitteluun, yhteiskehittämisen periaate, kuntalaiset osallistuvat hankintojen valmisteluun, seurantaan tai arviointiin	2019: Pohjois-Savon hyvinvointialue 58/100 - kehitettävää erityisesti talouden ja hankintojen suunnitteluun osallistaminen	Teaviisari Kuntajohto
Osallistumis- ja vaikuttamistavat: Järjestetty keskustelu- ja kuulemistilaisuuksia, selvitetty asiakkaiden mielipiteitä ennen päätöksentekoa, otettu kehittämissiakkaita mukaa palvelujen suunnitteluun / kehittämiseen, asukkaille mahdollisuuksia osallistua talouden suunnitteluun, annettu tiloja ammattilaisten, järjestöjen edustajien ja kansalaisten käyttöön yhteisiksi kohtaamispaikoiksi	2020: Pohjois-Savon hyvinvointialue 86/100 - kehitettävää asukkaiden mahdollisuuksissa osallistua talouden suunnitteluun	Teaviisari Perusterveydenhuolto
Osallisuusohjelma tai muu tavoitteellinen osallisuustoiminta: Tavoitteet määritelty, Toimenpiteet määritelty, Osallisuusohjelma	Pohjois-Savon hyvinvointialue 59/100 - kehitettävää osallisuusohjelman toteuttamisessa	Teaviisari Kuntajohto
Osallisuustoiminnan koordinaatio	Kuopio ja Varkaus työntekijäresurssi	Laaja hyvinvointikertomus 2021-2025

Alueellinen hyte-rakenne ja sen osallisuutta vahvistavat verkostot

- Hyte-koordinaattoreiden verkosto on rakenne kuntien kanssa tehtävään yhteistyöhön. Kunnissa on hyte-tiimit, jotka ovat yhteydessä muihin kunnan verkostoihin (ept, lape, kulttuurihyvinvointi jne)
- Hyvinvointikertomustyöhön on osallistettu maakunnan asukkaita kokemuksellisen hyvinvointikyselyn avulla. Hyvinvointikertomusta on esitelty useissa verkostoissa.
- Hyte-rakenteeseen kiinnittyy Pohjois-Savon järjestöneuvosto, jonka myötä on koordinoitu järjestöyhteistyötä. Yhteys kuntiin ovat kuntien järjestöyhteistyön henkilöt sekä säännölliset yhdistysten tapaamiset tai foorumit. Hyte-tiimi toteutti myös kyselyn selvittääkseen järjestöjen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimintaa.

Kuva 4: Pohjois-Savon Hyte-rakenne

Lisätietoja: <https://www.psshp.fi/web/hyte/rakenne>

Järjestötoiminta Pohjois-Savossa

Järjestöjen toiminta ja palvelut

Alueellisen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tiimi toteutti kyselyn, jossa tarkennettiin järjestöjen tekemään hyte-työtä (lisää kyselystä: [Säde Rytönen 2021, blogikirjoitus](#)). Kyselyyn vastanneet järjestöt (167 yhdistystoimijaa) kuvasivat edistävänsä erityisesti osallisuutta ja yhteisöllisyyttä sekä tuottavansa mielekästä tekemistä ja edistävänsä liikkumista. Kolmannes vastaajista ilmoitti kulttuurin ja elinympäristön huolehtimisen merkittäväksi toiminnan osa-alueeksi.

Sote-kentällä ollaan hyvin usein kiinnostuneita palveluista, joita järjestöt ja yhdistykset tuottavat. Palveluilla on merkittävä julkisia palveluja täydentävä rooli. Rahoitusmahdollisuuksien kapeutuessa järjestöt ovat ottaneet harppauksen palvelukuvauksissa. Suuri osa palveluista on rahoitettuja avustuksilla ja toimivat näin ollen

markkinamekanismin ulkopuolella. Järjestölähtöinen auttamistyö on esimerkki tällaisesta toiminnasta. Oheinen kuva (Kuva 5) esittää järjestöjen erilaiset tulokulmat yhteistyöhön julkisen sektorin kanssa.

Kuva 5: Monipuolinen järjestökenttä ja yhteistyön mekanismit: markkinat, kumppanuus ja yhteistyö, ja oman jäsenistön yhteisöllinen toiminta. Yksittäisten järjestöjen toiminta koostuu näiden toimintojen yhdistelmästä.

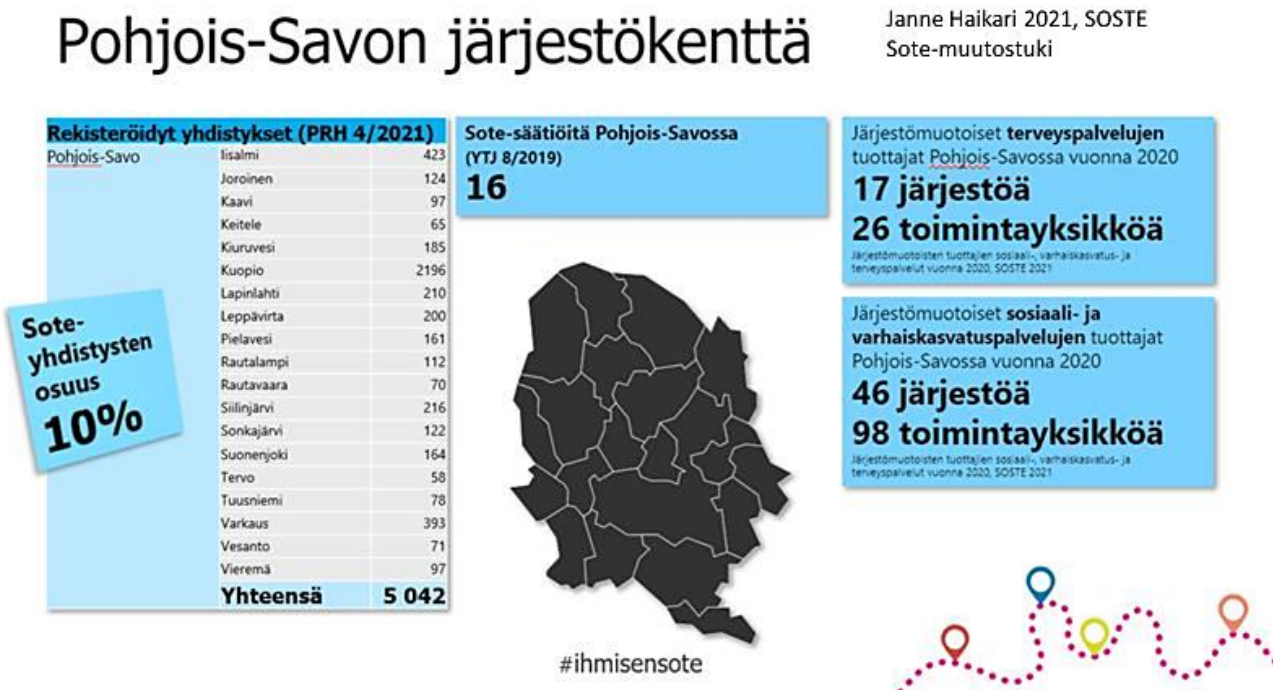

Perinteinen järjestötoiminta on menettänyt aktiivejaan (jäsenet, aktiiviset toimijat) viimeisten vuosien aikana ([Pohjois-Savon Järjestökysely 2020](#), [Pohjois-Savon Sosiaaliturvayhdistys ry](#), kyselyyn vastaajia 298 yhdistystoimijaa). Saman aikaan aktiivisesti osallistuvien osuus on laskenut 4%:lla (Sotkanet.fi, Finsote2020). Uusi toimintaympäristö haastaa järjestöjä edelleen uudistamaan toimintatapojaan sekä tekemään keskinäistä yhteistyötä. Järjestöjen tärkeimpien yhteistyökumppaneiden (kunnat, kaupungit ja hyvinvointialue) tuki järjestöille hyvinvoinnin edistämisen ja sosiaali- ja terveydenhuollon yhdyspinnalla on tärkeää jatkossa.

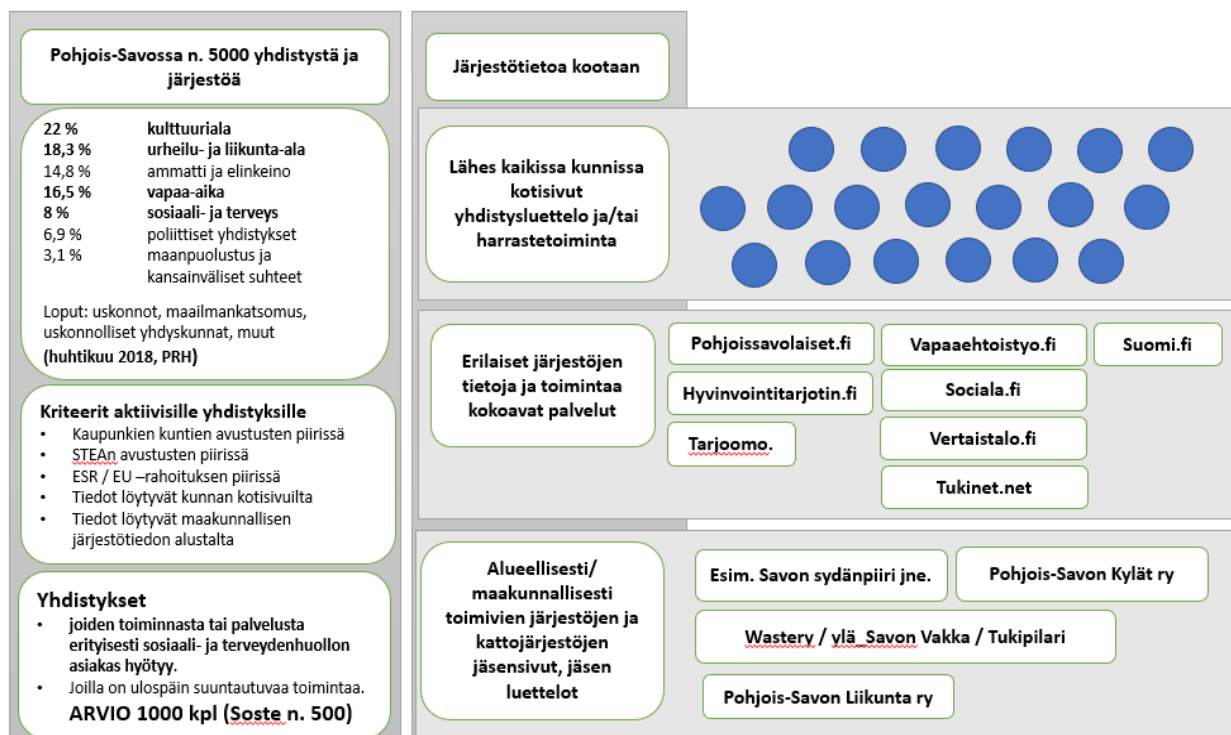
Järjestökenttä palvelujen ja tietoa kokoavien alustojen näkökulmasta

Janne Haikari (2021, [selvitys SOSTE sote-muutostuki](#)) on kuvannut Pohjois-Savon järjestökenttää seuraavasti (kuva 6). Kuva tuottaa kokonaiskäsityksen järjestöjen palvelutuotannosta. Palvelut on tuotettu usein rajatulle kohderyhmälle ja palvelujen ostajia ovat kunnat tai kuntayhtymät. Sosiaali- ja terveystieteiden leimaava piirre on laitostoiminta: hoito- ja kuntoutuslaitosten lisäksi palveluna tuotetaan palveluasumista ja asumiseen liittyviä palveluja ([Sosten selvitys 2021](#)).

Kuva 6: Pohjois-Savon äriestökenttä SOSTE:n tietolähteiden pohjalta

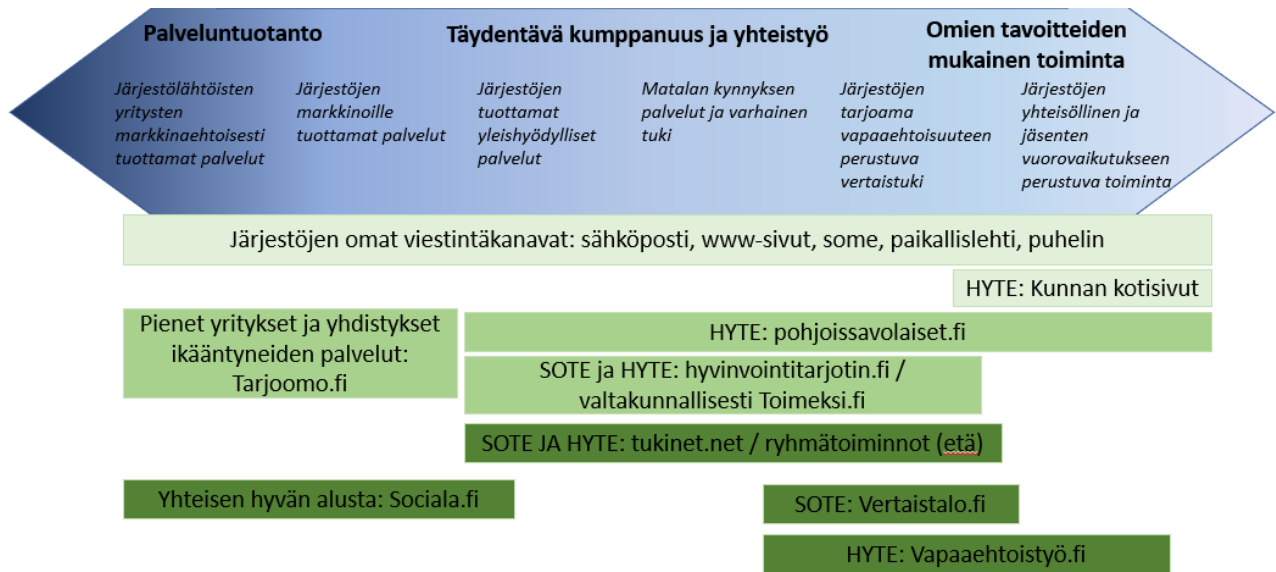

Kuva 7: Järjestöjen sähköinen Pohjois-Savo

Järjestöjen tuottamien toiminnan ja palvelujen integroitumisen edellytyksenä on ollut, että ne saataisiin näkyviin yhden palvelukanavan kautta. Tämä on ollut yksi viimeisten vuosien tavoite järjestökentällä. Tavoitteesta ollaan kuitenkin kaukana. Järjestöjen tuottamaa toimintaa on hankalaa saada yhdelle alustalle niin, että se palvelisi järjestöjen monipuolista toimintaa. Alustojen rahoittajat eivät tarkastele kokonaisuutta, vaan lähtevät helposti rahoittamaan eri alustoja. Järjestöjen tietojen kokoamiseen tarvitaan selkeää linjausta.

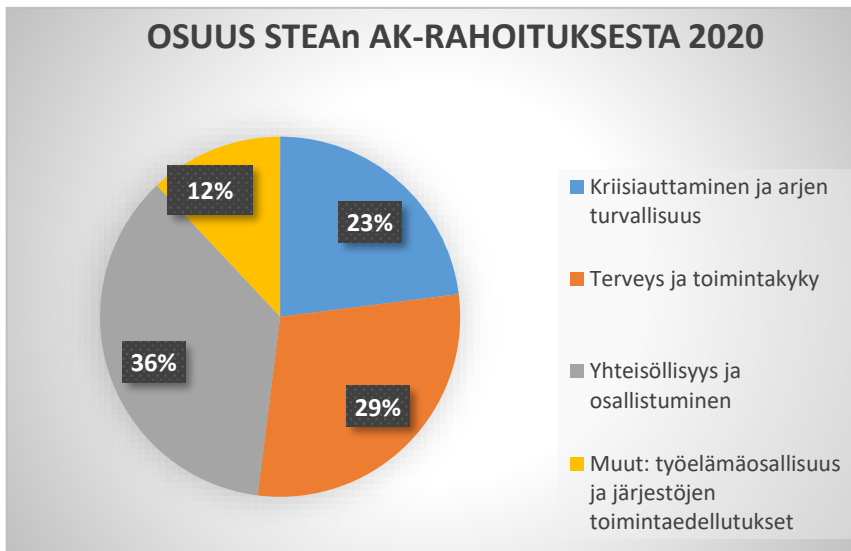
Kuva 8: Erilaiset tehtävät järjestöjen tietoja kokoavilla alustoilla.

Järjestötoiminnan arvo

STEA (sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus) on valtionapuviranomainen, joka jakaa sosiaali- ja terveysjärjestöille Veikkauksen voitoista kertyvää rahoitusta yleisavustuksina (Ay), kohdeavustuksina (Ak) sekä hankerahoituksina (C). Tämä rahoitusrakenne on muuttumassa.

Vuonna 2020 Pohjois-Savoon jaettu summa oli **noin 8 550 000 euroa** (yli maakunnalliset avustukset jyvitetty kunnittain). Tästä summasta **noin 5 279 000 euroa** suunnataan pysyvämpään toimintaan (Ak tai Ay -avustuksena).

Kuva 9: STEAn rahoitus suunnataan yhteisöllisyyden ja osallisuuden edistämiseen, terveyden ja toimintakyvyn edistämiseen ja kriisiauttamiseen. Kyse on sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten ja asiantuntijoiden asiakas- ja kehittämistyöstä sekä ammatillisesti ohjatusta tuesta.

Pohjois-Savon Vertaistuen Keskus (2017-2020) laski vuonna 2017 tuotetun ak-avusteisen ammatillisen sote-työn arvoksi **19 768 315 euroa**. Summa on suuntaa antava. Järjestölähtöisen toiminnan sisältö on mahdollista selvittää rahoittajan vaatiman tilastoinnin ansiosta. Julkisen sektorin palvelujen hinnastojen avulla on mahdollista selvittää summa, jonka järjestöt tuottavat kohderyhmälleen maksuttomana palvelutuotantona saamaansa avustusta vastaan. Mainittakoon vielä STEA-avustuksen saamisen ehto: avustus ei saa vääristää markkinoita.

Kunnat ja kaupungit ovat merkittävimpiä järjestötoiminnan avustajia ([Pohjois-Savon Järjestökysely 2020, Pohjois-Savon Sosiaaliturvayhdistys ry](#)). Kunnissa järjestöjä avustetaan usein kolmessa eri ”siilossa”: nuoriso, kulttuuri ja liikunta. Sosiaali- ja terveysjärjestöjen on mietittävä toimintansa näiden siilojen kautta saadakseen toimintaansa avustusta. Sote-järjestöjen kanssa on voitu myös tehdä suoria ostopalvelusopimuksia. Kuntien, hyvinvointialueen ja järjestöjen keskinäinen sopiminen on tärkeää avustusten ja sopimusten osalta.

Kuva 10: kuntien avustustoiminnasta (yleisavustukset, avustukset yhteisöille, €/asukas, Teaviisari Kuntajohto):

Pisteet	Iisalmi	Joroinen	Kaavi	Keitele	Kiuruvesi	Kuopio	Lapinlahti	Leppävirta	Pielavesi
Avustukset	75	38	50	25	88	88	88	88	88
Yleisavustukset, €/asukas	75 15 €/asukas	50 10 €/asukas	25 6 €/asukas	0 3 €/asukas	75 18 €/asukas	100 26 €/asukas	75 15 €/asukas	75 17 €/asukas	100 29 €/asukas
Avustukset yhteisöille, €/asukas	75 157 €/asukas	25 55 €/asukas	75 92 €/asukas	50 64 €/asukas	100 173 €/asukas	75 157 €/asukas	100 115 €/asukas	100 114 €/asukas	75 100 €/asukas

Rautalampi	Rautavaara	Siilinjärvi	Sonkajärvi	Suonenjoki	Tervo	Tuusniemi	Varkaus	Vesanto	Vieremä	Pohjois-Savon hyvinvointialue
62	88	0	75	38	62	75	38	62	75	70
25 6 €/asukas	100 18 €/asukas	0 4 €/asukas	50 8 €/asukas	75 14 €/asukas	25 6 €/asukas	50 8 €/asukas	0 4 €/asukas	50 9 €/asukas	100 26 €/asukas	72 Toteutuu vaihtelevasti
100 127 €/asukas	75 97 €/asukas	0 42 €/asukas	100 125 €/asukas	0 41 €/asukas	100 123 €/asukas	100 132 €/asukas	75 152 €/asukas	75 98 €/asukas	50 67 €/asukas	69 Toteutuu vaihtelevasti

Eri toimialojen järjestöt tuovat maakuntaan myös muita rahoituksia opetusministeriöstä, EU:n aluekehittämisen rakennerahoitukset (ESR ja EAKR), Leader jne. Pohjois-Savon Järjestöstrategiassa raportoidaan vuodelle 2018 yhteensä **18 103 753 euron** summasta (ei jyvitystä yli maakunnallisissa rahoituksissa).

Vapaaehtoistoiminnan arvon on laskettu nousevan kuusinkertaiseksi siihen sijoitettuun summaan verrattuna. Tuntihinnaksi on arvioitu 12,5 euroa. Tilastokeskuksen raportin (2018) mukaan vuonna 2017 28% suomalaisista teki vapaaehtoistyötä järjestöjen ja ryhmien hyväksi. Jonkinlaisen rahallisen arvon työlle saa, kun kertoo vuoden aikana tehtyjen vapaaehtoistyön tuntien määrän, keskipalkalla ja työikäisen aktiiviväestön määrällä. Summa on oli vuonna 2018 **3 miljardia euroa**. (Lähde: [Vapaaehtoistoiminnan arvo PageView WEB.pdf \(kansalaisareena.fi\)](#)).

Järjestöjen olemassa olevat rakenteet

Järjestöystävällisen kunnan ja maakunnan rakenteita on kuvattu edellisen sote-uudistuskierroksen aikana. Järjestöjen mukaan ottaminen osaksi palvelujen suunnittelua ja toteuttamista on nähty tärkeäksi eri tasoilla: strategian ja seurannan osalta, asiakaslähtöisten arjen palvelujen toteuttamiseksi sekä järjestöjen toimintaedellytysten varmistamiseksi. Seuraavassa taulukossa on kuvattu järjestöystävällisen kunnan kriteerien perusteella järjestölle tärkeiden elementtien löytymistä pohjoissavolaisista kunnista.

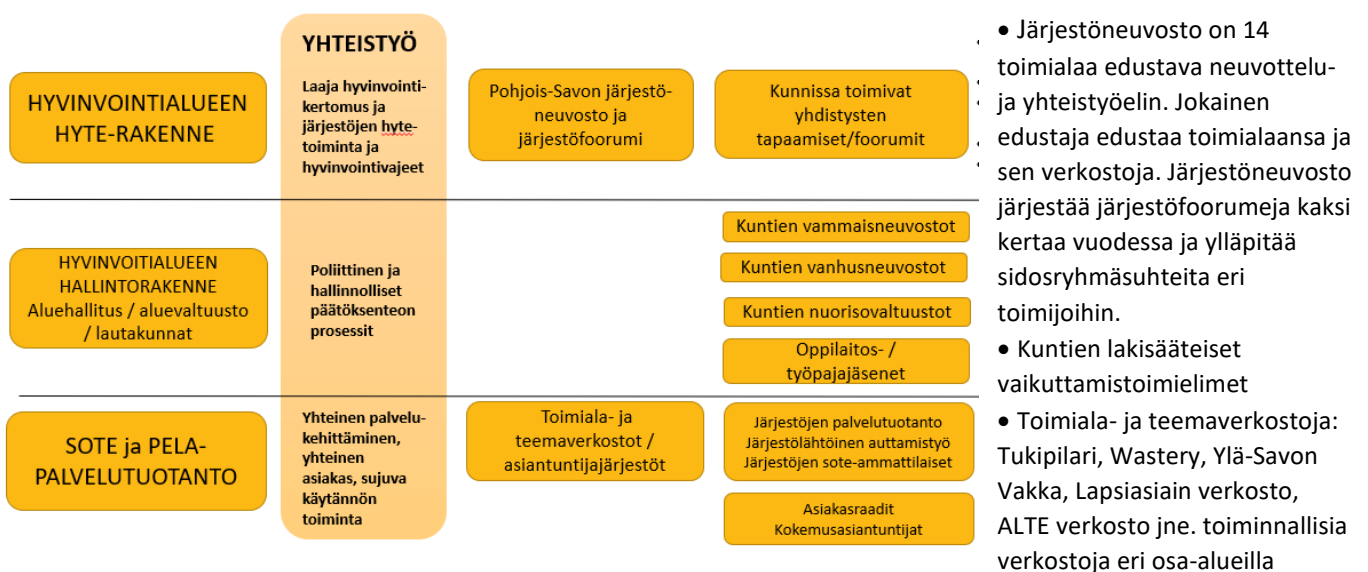
Kunnissa ja kuntayhtymissä

Järjestöyhteistyön rakenteet	Tilannekuva	Lähde
Järjestöyhteyshenkilö (t)	Järjestöyhteistyöhön nimetty henkilö/henkilöt kaikissa pohjoissavolaisissa kunnissa.	Järjestömyönteinen - kuntakortit 2020
Yhdistysfoorumi tai muu säännöllinen tapaaminen kunnissa	Järjestö/yhdistysfoorumi 6 Järjestötapaamiset 8 Erillisiä toimialatapaamisia 5 Järjestöt mukana hyte-työryhmissä 2	Teaviisari Kuntajohto
Kunnan järjestöille tarjoamat tilat	Ilmaisia tiloja 13 Edullisia tiloja 3	Teaviisari Perusterveydenhuolto
Järjestöavustukset	Hyvällä tasolla > 75 kunnista 6/19 Kuvattu s.13 Teaviisari Kuntajohto, voimavarat	
Avustuskäytäntöjen läpinäkyvyys	Avustusohje saatavissa ympäri vuoden 11 Pöytäkirjan liitteenä saajat ja perusteet 13	
Järjestöjen tiedot kunnan kotisivulla	Kotisivuilla järjestölistaus 11 Kotisivuilta ohjaus muuhun tietopalveluun 6 Harrastelistaus tai tapahtumakalenteri 16	
Järjestöyhteistyön ohje tai muu suunnitelmallinen järjestöyhteistyön kuvaus	Tavoitteet järjestöyhteistyöhön osana hyvinvointikertomusta tai strategiaa 2 Järjestöyhteistyön ohje tai vastaava 3	

Alueellisesti

Järjestöjen olemassa olevan verkostoituminen on tunnistettu seuraavalla tavalla eri tasoilla toteutuvaksi:

Kuva 10: Olemassa olevat järjestörakenteet suhteessa muotoutuvaan hyvinvointialueen rakenteeseen

Ratkaistavat asiat osallisuus- ja järjestötoiminnassa

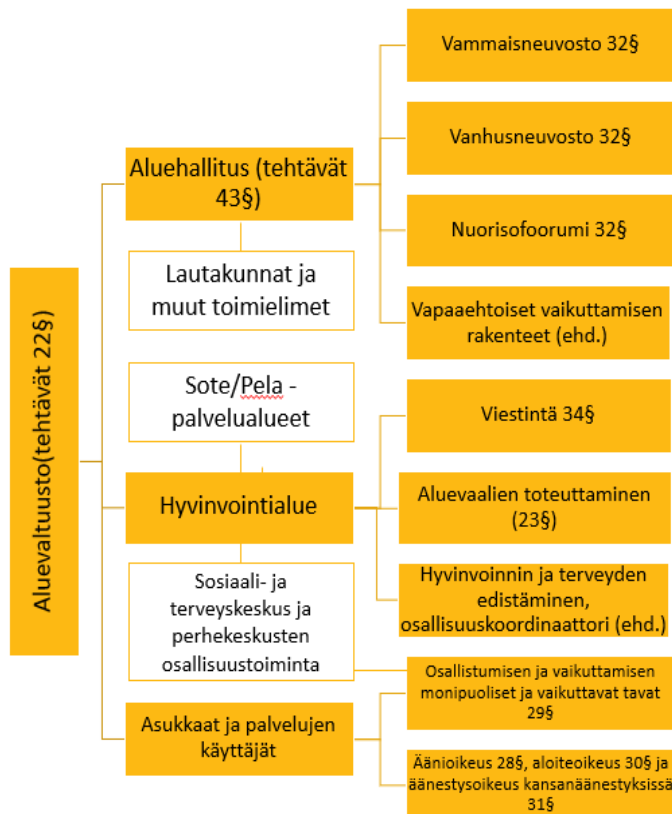
Osallisuus- ja demokratiarakenne

Asukas- ja asiakasosallisuuden edistämisen pohja perustuslaissa, kuntalaissa sekä sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännössä alkaen asiakkaan ja potilaan aseman ja oikeuksien määrittämisestä. Tämän hengen mukaisesti on linjattu myös sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusta.

- Laissa hyvinvointialueesta (HE 241/2020, EV 111/2021) määritellään osallisuudelle ja demokratialle rakenne. Laissa viitotetaan tie hyvinvointialueiden asukkaiden tiedonsaannin oikeuksiin sekä osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksiin päätöksenteossa, että palvelujen suunnittelussa ja kehittämisessä.
- Laissa sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä todetaan 4§:ssä ”Hyvinvointialueen on suunniteltava ja toteutettava sosiaali- ja terveydenhuolto sisällöltään, laajuudeltaan ja laadultaan sellaisena kuin asiakkaiden tarve edellyttää.” Esteettömydestä ja saavutettavuudesta mainitaan erikseen.
- Kunnille määritellään hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tehtävä laissa sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 6§. Tehtävä sisältää hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tavoitteellisen toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen sekä raportoinnin osana kunnan päätöksentekoa.
- Laissa sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 7§ Asukkaiden ja palvelun käyttäjien osallistamisesta hyvinvointialueen hyvinvointikertomuksen ja -suunnitelman laadintaan säädetään hyvinvointialueesta annetun lain 29§.
- Laissa sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 11§ asukkaiden vaikuttamismahdollisuuksista palvelustrategian laadintaan säädetään hyvinvointialueesta annetun lain 29§. Palvelustrategia ja hyte-kertomus on julkaistava julkisessa tietoverkossa.

Kuva 11: Hyvinvointialueen osallisuus ja demokratia -rakenne lainsäädännön pohjalta (Laki hyvinvointialueesta HE 241/2021)

Osallisuusrakenne (Laki hyvinvointialueesta HE241/2021)

Voimaanpanolain mukaan rakenteeseen vaikuttavista säännöksistä liikkeelle:

1.7.2021 voimaan sovellettuna 23§, 34§

1.3.2022 voimaan 22§, 29-33§, sekä muut hyvinvointialueen toimielimiin liittyvät säännökset

1.1.2023 voimaan hyvinvointialueen käynnistymistä koskevat säännökset ja toiminnan siirtyminen hyvinvointialueelle.

Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislaki tulee voimaan 1.1.2023. Ne säännökset, joiden mukaisiin toimenpiteisiin on ryhdyttävä hyvinvointialueen järjestäytymisvastuun siirtymiseksi, tulee voimaan 1.3.2022 (6§ 2.mom; 7§ 2.mom; 11§; 40§; 50-51§) Näihin liittyvät suunnitelmat olisi hyväksyttävä 31.12.2022. (myös muita säännöksiä tässä liittyen neuvottelu- ja ohjausrakenteisiin)

Aikatauluehdotus

ELOKUU 2021

1.vaihe Perustukset osallisuus- ja demokratiatoiminnalle

SYKSY 2021

2.vaihe Osallisuus ja demokratiarakenteen valmistelu 1.3.2022 mennessä (Syksy 2021)

SYKSY 2021

3.vaihe Osallisuusohjelman valmistelu 2021, osana muuta strategista valmistelua syksyllä 2021. Asukaskysely lähdössä liikkeelle sekä kaksi samansisältöistä ammatillisille suunnattua osallisuuswebinaaria syyskuussa.

KEVÄT 2022

4.vaihe Osallisuusohjelman hyväksyminen aluevaltuuston toimesta, hyvinvointialuestrategian osallisuustoiminta, osallisuustoiminnan jalkauttaminen sekä kehittämistoiminnan rahoitusten hakeminen 2022-2023

Toteutusehdotus

1. vaihe: Perustukset osallisuus- ja demokratiatoiminnalle

Osallisuusvastaavan nimeäminen ja työryhmä

Osallisuus- ja demokratia -rakenteen valmistelu olisi hyvä määrittää VATEssa yhdelle valmistelijalle. Tehtävään voi kuulua myös sidosryhmä- ja yhdyspintayhteistyö (kunnat, järjestöt, yritykset) tai näiden tehtävien ollessa muilla, muodostaa työryhmä päällekkäisyyden välttämiseksi.

Osallisuus- ja demokratia- vastaavan tehtävä olisi viedä eteenpäin asukkaiden, palvelun käyttäjien, henkilöstön sekä eri sidosryhmien osallistamisen varmistamiseksi. Sidoryhmätilaisuuksia järjestetään POSOTE20 -hankkeessa järjestöille, yrittäjille sekä henkilöstöjärjestöille. Näiden hyödyntäminen voidaan toteuttaa yhteistyössä POSOTE20 -hankkeen osallisuus- ja järjestökoordinaattorin kanssa. Tämä resurssi on valmistelijoiden käytettävissä osallisuus-, demokratia- ja järjestöteemassa.

Osallisuusohjelma ja järjestöyhteistyön ohjeen valmistelu olisi hyvä saattaa päätökseen VATEn alla osana muuta käynnistyvää strategiatyötä. Näillä kootaan yhteen ohjeistusta ja toimintatapoja liittyen yhteiseen osallisuustoimintaan hyvinvointialueella. Esivalmistelussa on koottu työryhmä asiaa varten. Kokoonpanoa voidaan tarkentaa.

Monikanavainen viestintä

Voimaannanolain 14§ määrittelee VATEn tehtäväksi tiedottaa valmistelusta alueen asukkaille, palvelujen käyttäjille, kunnille, järjestöille ja muille yhteisöille sekä varattava näille mahdollisuus tulla kuulluksi valmistelussa olevista merkittävistä asioista. Laissa hyvinvointialueesta 34§ koskee monikanavaisen ja saavutettavan viestinnän organisointia. Tämä laki tulee voimaan 1.7.2021.

Viestintää varten on hyvä varata oma resurssi niin suunnitteluun kuin toteutukseen. POSOTE20 -hankkeella on viestintäkanavana kotisivut ja uutiskirje. Sivustoa voi hyödyntää, mutta sen sisältöä täytyy suunnata kohti ymmärrettävää, saavutettavaa ja selkeää asukasviestintää.

Osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia sekä tulevia aluevaaleja olisi hyvä markkinoida yhtenäisesti, jotta hyvinvointialueesta tulee yhtenäinen sekä helposti lähestyttävä kuva hyvinvointialueen asukkaille. Varkauden ”Osallistu oikeesti!” -toimii hyvänä mallina selkeästä ja mukaan kutsuvasta asukasviestinnästä.

Ensimmäiset aluevaalit

Aluevaalit on tarkoitus toteuttaa 23.1.2022. Sen jälkeen aluevaalit toteutetaan kuntavaalien yhteydessä (2. kerran 2025). VATEn tehtäviin on kirjattu osallistuminen ensimmäisten aluevaalien järjestämiseen: tehtävät voisivat liittyä viestintään ja osallistamiseen. Oikeusministeriö toimii ylimpänä vaaliviranomaisena ja ohjeistaa vaaleihin liittyvää valmistelua. Ensimmäisiin aluevaaleihin aluevaalilautakunnan asettaa AVI (Voimaanpanolaki 16§). Yhteistyötä aluevaalien toteutumiseksi on tehtävä AVI:n, puolueiden piirijärjestöjen sekä kuntien kanssa. Ensimmäiset vaalit toteutetaan 23.1.2022.

2. Vaihe: Osallisuus- ja demokratiarakenteen valmistelu

Demokratia- ja osallisuusrakennetta koskevat säännökset tulevat voimaan 1.3.2022. Tarkoitus on, että aluevaltuusto tekisi edellä mainituista asioista päätöksiä mahdollisimman nopeasti toimikautensa alettua. Säännösten soveltamisessa voidaan kuitenkin ottaa huomioon mm. päätöksenteon valmistelun sekä toimeenpanon edellyttämä aika.

Aluevaltuuston on järjestäytyttävä viipymättä aluevaalien jälkeen ja valittava aluehallitus ja muut hyvinvointialueen toimielimet sekä ryhdyttävä vaadittaviin toimenpiteisiin. Edellä on kuvattu aikataulua. Ajatus on, että aluevaltuusto voi vaikuttaa käynnistyvään toimielinten muotoutumiseen. VATE toimii valmistelijana aluevaltuuston ensimmäisen kokouksen asioihin ja kutsuu valtuuston paikalle.

VATEn voisi valmistella osallisuus- ja demokratiarakennetta tehtävineen ehdotukseksi aluevaltuustolle ja hyödyntää poliittista seurantaryhmää sekä kuntien päättäjille suunnattuja infoja tiedon keräämisessä. Valmistelu on hyvä pitää avoimena ja tiedottavana, koska se auttaa niin aluevaalien ehdokkaita kuin äänestäjiä hahmottamaan hyvinvointialueen tehtävät sekä aluevaltuuston, -hallituksen ja mahdollisten toimielinten sisällöt.

On hyvä tehdä VATElle hallintosääntö, joka selkeyttää vaalien jälkeistä neuvottelutyötä ja vahvistaa lain asettamat toimintatavat hyvinvointialueella. Ensimmäisten vaalien ollessa kyseessä on myös tärkeää tiedottaa ja aikatauluttaa neuvotteluja yhdessä poliittisten piirijärjestöjen kanssa, jos toimielimet ovat aluevaltuuston muokattavissa pitkäänkin.

EVA-käytännöt osana valmistelua. Vaikutusten ennakoarviointi (EVA) -menetelmä on hyvinvointijohtamisen väline ja hyvä käytäntö. Käytännön hyödyntäminen hyvinvointialueen valmistelutyössä olisi hyvin luonteva tapa osallistaa eri kohderyhmiä ja ottaa käytäntö osaksi päätöksentekoprosessia lähtökohtaisesti. Ohjausta käytännön ottamiseksi mukaan löytyy mm. [THL:n sivulta](#).

Aloitejärjestelmä (valtuustoaloitteet ja kuntalaisaloitteet) on hyvä huomioida osana osallisuusrakennetta. Aloitejärjestelmän ratkaisuihin tulee todennäköisesti kansallista ohjausta.

Lakisääteiset toimielimet: aluevanhus-, aluevammais-, maakunnallinen nuorisovaltuusto

VATEn olisi hyödyllistä koota nämä toimielimet jo syksyn 2021 aikana ja hyödyntää asiakasraatina näiden toimialojen valmistelussa. Samalla alueellisten toimielinten toiminnasta ja kokoonpanosta saataisiin kokemusta. Ehdotus on, että syksyllä käynnistetty toiminta sisältäisi vähintään 1 Teams -tapaamisen /neuvosto toiminnan käynnistämiseksi sekä yhden yhteisen vanhus- ja vammaisneuvostoille suunnatun seminaarin. Valmistelijat voisivat hyödyntää vanhus-, vammais-, ja nuorisovaltuustoja myös kyselyiden avulla. Tällöin resurssi, joka tarvitaan, olisi yhden seminaarin järjestäminen vammais- ja vanhusneuvostoille maakunnassa.

Lakisääteisiä toimielimiä koskeva säännös (32§ Laki hyvinvointialueesta, perusteluissa s. 546) vastuuttaa aluehallitusta huolehtimaan toimielinten toimintakyvystä. Tämä on huomioitava vaadittavissa resursseissa: kokouspalkkiot, matka- ja avustajakulut. Tästä syystä on hyvä ottaa lähtökohtaisesti myös etä- ja muita osallistumisen muotoja käyttöön.

Vanhusneuvosto ja vammaisneuvosto valitaan sitä koskevan säännöksen mukaan kunnan vastaavista toimielimistä, niin että kustakin tulee vähintään yksi edustaja. Lisäksi voi olla muita edustajia. Valmisteluvaiheessa toimielinten kokoonkutsujana olisi VATEn osallisuus ja demokratia -osuudesta vastaava henkilö, tukena POSOTE20 -hankkeen osallisuus- ja järjestökoordinaattorina. Aluevaltuuston käynnistyttyä molemmissa olisi puheenjohtajana aluevaltuuston edustaja sekä sihteerinä hyvinvointialueen palvelujen puolelta toimialaa vastaava viranhaltija tai työntekijä.

Vanhusneuvoston edustajissa täytyy olla tasaisesti edustettuna eri eläkeläisjärjestöjen edustajia (5 eläkeläisjärjestöä). Lisäksi edustajia voi olla kansalais-, vanhus tai potilasjärjestöistä, joissa edustetaan ikääntyneitä henkilöitä. Vammaisneuvostoon voidaan lisäksi valita edustajia maakunnallisista potilas-, vammais-, ja kansanterveysjärjestöistä. On syytä harkita myös sitä, että Pohjois-Savon järjestöneuvostosta vastaava toimialaedustaja olisi mukana neuvostotyössä, jolloin laajempi järjestökenttä tulisi verkostojensa myötä mukaan toimintaan. Hallituksen esityksen perusteluissa on myös hyviä linjauksia vaikuttamistoimielinten toimintaan (S.546)

Nuorisovaltuusto on valmistumassa osana Nuoret tulevaisuudentekijät Pohjois-Savossa -hankeessa. Nuorisovaltuusto tai -foorumien sijoittuminen on vielä epäselvää, mutta ehdottomasti kannattaa hyödyntää tämä ennen kuin lähtee perustamaan omaa nuorisoneuvostorakennetta.

Vapaaehtoiset vaikuttamistoimielimet

Hyvinvointialueen demokratian toteutumisen näkökulmasta yksi olennainen kysymys tulee olemaan mahdolliset demokratiavajeet alueella sekä tiedon kulku kuntien ja hyvinvointialueen välillä. VATE voi lähteä kokeilemaan valmistelun vaiheessa jo eri tapoja näihin vastaamiseksi olemassa olevien rakenteiden avulla.

Hyte-työryhmien hyödyntäminen tehokkaammin hyvinvointitiedon kulussa.

Hyvinvointikertomukseen liittyvät säännökset tulevat voimaan 1.3.2022, joten tähän liittyvä toiminta olisi hyvä hyödyntää kuntien ja hyvinvointialueen yhteistyörakenteeseen. On tärkeää varmistaa, että hyte-työryhmien poikkihallinnollisuus toteutuu myös niin, että paikallisen sosiaali- ja terveyskeskuksen sekä hyvinvointialueen edustajan läsnäolo varmistetaan. Lisäksi hyte-työryhmien olisi luotava itselleen tapa osallistaa muita sidosryhmiä asukkaiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä (järjestöt, seurakunnat, yrittäjät, paikalliset vaikuttamistoimielimet jne.).

Poliittiset edustajat eivät ole perinteisesti mukana hyte-työryhmissä. Yhteys paikallisten päättäjien ja alueellisten päättäjien välillä olisi varmistettava yhteisillä käytännöillä hyte-tiedon hyödyntämisessä.

Lakkautuvat perusturva- ym. lautakuntiin liittyvä ehdotus: lautakunnat korvattaisiin hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen lautakunnilla kunnissa (19 kpl) tai seutukunnittain seutulautakunnilla (4-5 kpl). Tavoitteena olisi hyte-toiminnan ja sote-palvelujen päätöksenteon valmistelun mahdollistaminen lähempänä palvelun käyttäjiä ja tiedon kulku tarpeista. Aluevaltuuston edustajat voisivat olla mukana lautakuntatyöskentelyssä.

Eri sidosryhmillä on tarpeita valmistelussa sovittavista asioista. Elinkeinoelämä, TKI-yhteistyö sekä kolmannen sektorin tarpeet ovat näistä selkeimmät. Erilaisia tapoja kannattaa kokeilla jo valmisteluvaiheessa ja esittää pysyvää käytäntöä aluevaltuustolle. Käytäntö voi olla esim. lautakunnan alainen jaosto. Järjestöyhteistyöhön ja sen ongelmien ratkaisuun esitellään yhteistyömalli sivulta 20 lähtien.

Asukkaiden osallisuus- ja vaikuttamismahdollisuudet ovat osa osallisuusrakennetta. Osallisuus- ja vaikuttamistapoja ja -menetelmiä kokeillaan POSOTE20 -hankkeessa ja Tulevaisuuden Sote-keskus -projekteissa. Kehittämistyötä kootaan yhteen yhteisissä työpajoissa hankkeen osallisuus- ja järjestökoordinaattorin toimesta. Dokumentointi on osa osallisuusohjelmaa kokoavaa työtä.

3. Vaihe: Osallisuusohjelman valmistelu osana muuta strategista työtä

VATen toimesta käynnistyy palvelustrategian työstäminen. Myös hyvinvointialuestrategiasta toteutetaan kevyt versio, jonka aluevaltuusto työstää valmiiksi. Strategiatyössä on hyvä osallistaa palvelun käyttäjiä ja asukkaita sekä yhteistyökumppaneita. On luontevaa, että osallisuusohjelma sekä järjestöyhteistyön ohje työstetään muun strategisen työn rinnalla.

Kuva 12: POSOTE20 -hankkeessa mallinnettu osallisuussalkku sisältää osallisuuden eri muodot sekä sisällöt. Osallisuusohjelma avaa salkun sisältöä tiedoksi, ohjeiksi, linjauksiksi ja käytännön työkaluiksi. Työllä kootaan hyvinvointialueesta annetun lain 29§ kokonaisuus yhteen.

POSOTE –osallisuussalkku

Osallisuusohjelma tehdään hyvinvointialueen

- asukkaille sekä palvelun käyttäjille oppaaksi palautteen antamiseen osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksista. Erityinen haaste ovat he, jotka eivät käyttävät paljon palveluja, mutta eivät esimerkiksi vastaa kyselyihin.
- henkilöstölle oppaaksi erilaisista osallistamisen tavoista, palautteen hyödyntämisestä sekä linjauksiksi esimerkiksi asiakasraatien, matalan kynnyksen paikkojen sekä kokemusasiantuntijoiden hyödyntämisestä asiakastyössä ja palvelujen suunnittelemisessa,
- sidosryhmille (esim. järjestöyhteistyön ohje) tiedoksi vaikuttamisen rakenteista, arkea sujuvoittavista käytännöistä sekä toimintaedellytysten turvaamisesta,
- johdolle ja päättäjille osallisuuden seurannasta sekä johtamisesta. Osallisuuden on näytävä arjessa sekä erilaisissa toimintaohjeissa, valvonnassa, suunnitelmissa ja johdettava asiakaslähtöisiin toimintatapoihin.

Ohjelmatyö on käynnistetty osana POSOTE20 -hanketta ja osallisuus- ja järjestökoordinaattorin työnä. Elokuussa toteutetaan asukaskysely ja syyskuussa kaksi saman sisältöistä henkilöstölle tarkoitettua osallisuuswebinaaria. Ohjelma voidaan julkaista olla vaikkapa osana hyvinvointialueen sivustoa sekä esitemuotoinen opas. Valmistelu on tehdä yhdessä yhteistyössä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kanssa niin kunnissa kuin alueellisesti.

4. Vaihe: Osallisuusohjelman hyväksyminen, osallisuustoiminnan jalkauttaminen sekä kehittämistoimenpiteiden rahoituksen kokoaminen.

Aluevaltuuston hyväksyttyä osallisuusohjelman, POSOTE20 -hankkeen osallisuus- ja järjestökoordinaattorin resurssilla jalkautetaan yhdessä sovitut osallisuustoimenpiteet osaksi päätöksentekoa sekä palvelutoimintaa.

Kaikkea osallisuuteen liittyvää toimintaa ei saada kerralla valmiiksi, joten osallisuustoiminnan edistämiseen tehdään aktiivista kehittämisrahoitukseen ja oppilaitosyhteistyöhön liittyvää työtä.

Järjestöjen ja yhdistysten toiminta: rakenne, arjen sujuminen ja toimintaedellytykset

Lainsäätäjän tahtotilaa linjataan seuraavasti sote-uudistuksessa:

- Järjestöjen roolia hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä vahvistetaan ja mahdollisuus tuottaa palveluja turvataan. (HE 241/2021, s. 20).
- Tavoitteena on tiivis yhteistyö hyvinvointialueen, järjestöjen sekä alueen kuntien kesken. Tarkoituksena on, että kunnat vastaisivat uudistuksen jälkeen edelleen mm. hyte-työstä yhteistyössä järjestöjen ja hyvinvointialueen kanssa (s.189) Kunnan ja hyvinvointialueen olisi lisäksi edistettävä hyte-työtä tekevien järjestöjen toimintaedellytyksiä ja vaikutusmahdollisuuksia. Hyvinvointialueen olisi neuvoteltava myös järjestöjen kanssa hyte-työn tavoitteista, toimenpiteistä, yhteistyöstä ja seurannasta (s. 195).
- Hyvinvointialueesta annettavan lain tavoitteena on luoda edellytykset hyvinvointialueiden ja järjestöjen väliselle yhteistyölle ja järjestöjen vaikuttamismahdollisuuksille.
- Pelastustoimessa järjestöillä on myös merkittävä rooli turvallisuustoiminnassa. (s.424).
- Järjestöjen toiminnan integrointi ja yhteensovittaminen palvelukokonaisuuksiin on olennaista asiakaslähtöisissä palveluketjuissa (s. 425).

Sote-uudistuksen lainsäädännössä on seuraavia kolmanteen sektoriin ja järjestötoimintaan liittyviä säännöskohtia:

- Voimaannpanolaissa (14§) sekä laissa hyvinvointialueesta (34§) säädetään viestinnästä ja tiedotuksesta, joiden piirissä myös järjestöjen tulee olla.
- Laissa hyvinvointialueesta pykälässä 29§ säädetään asukkaiden osallisuus- ja vaikuttamismahdollisuuksista. Momentissa 6 tuodaan esille, että aluevaltuusto voisi toimialansa puitteissa edistää mm. kansalaisyhteiskunnan oma-aloitteista toimintaa. Tuki voisi olla työvälineisiin, viestintään tai toimintaan liittyvää (HE 241/2021, s. 542).
- Laissa sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 6§ määritellään, että kunnan on tehtävä yhteistyötä hyte-toiminnassaan mm. yleishyödyllisten yhteisöjen kanssa. Kunnan on myös edistettävä hyte:n edistämistyötä tekevien järjestöjen toimintaedellytyksiä ja vaikutusmahdollisuuksia.
- Laissa sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 7§ määritellään, että hyvinvointialueen tekemästä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työstä. Hyvinvointialueen on edistettävä hyte-työtä tekevien järjestöjen toimintaedellytyksiä ja vaikuttamismahdollisuuksia hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä. Tämä voisi tarkoittaa esim. asukkaiden ohjaamista järjestöjen toiminnan piiriin tai toimitilojen antamista (s.667). Hyvinvointialueen on kerran vuodessa neuvoteltava yhdessä kuntien sekä muiden pykälässä mainittujen tahojen (myös järjestöjen) kanssa hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä koskevista tavoitteista, toimenpiteistä, yhteistyöstä ja seurannasta.
- Laissa sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 10§ ”...Hyvinvointialueen on edistettävä sote-palvelujensa yhteensovittamista myös muiden toimijoiden palvelujen kanssa.”

Aikatauluehdotus järjestöyhteistyön toteuttamiselle

ELOKUU-SYYSKUU 2021:

Vaihe 1: järjestöyhteistyön rakenteet

- Järjestöille yhteyshenkilön määrittäminen VATE:n sisältä

- Tiedotuskanavat järjestöille esim. Järjestöjen sote-aamukahvit
- Järjestöyhteistyön ohjeen valmisteluun kumppanuuspöytä

SYYSKUU-HELMIKUU 2022

Vaihe 2: Järjestöyhteistyön ohjeen valmistelu

- Järjestöjen neuvottelurakenne: Järjestöneuvosto ja kumppanuuspöytä
- Järjestöjen sujuvat arjen käytännöt: palvelutuotanto, järjestölähtöinen auttamistyö, hyte-toiminta
- Toimintaedellytykset: taloudellinen yhteistyö, tilayhteistyö sekä viestinnän tuki

MAALISKUU 2022

Vaihe 3: Ohjeen hyväksyminen ja jalkauttaminen

- Hyte-työhön sekä osallisuusrakenteeseen liittyvien käytäntöjen käynnistäminen
- Järjestöyhteistyön ohjeen hyväksyminen, täydentäminen sekä jalkauttaminen

Toteutusehdotus järjestöyhteistyölle

Järjestöyhteistyön ohjeella tehdään näkyväksi järjestöjen ja hyvinvointialueen yhteistyö. Oheisessa kuvassa 13 on kuvattu järjestöyhteistyön ohjeen sisältö.

Kuva 13: Järjestöyhteistyön ohjeessa sovittavat asiat

Järjestöyhteistyön ohje – määrittää järjestöjen ja hyvinvointialueen yhteistyötä

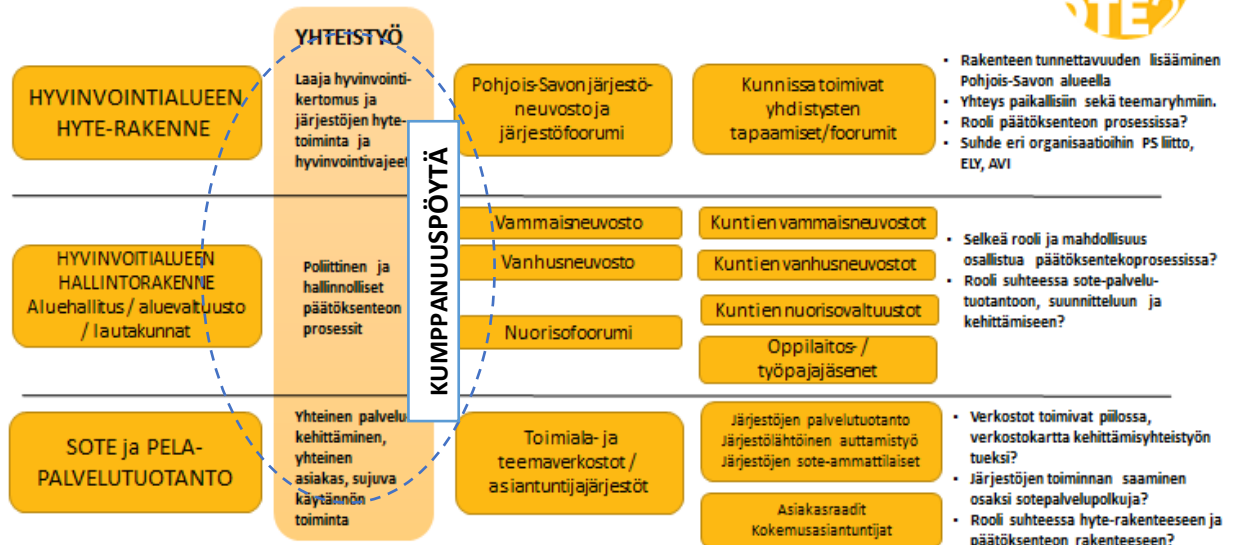

Järjestöjen yhteistyön ja vaikuttamisen rakenne hyvinvointialueella

Oheisessa kuvassa on kuvattu tämän hetkisen järjestöyhteistyön elementit. Oikeassa reunassa on kuvattu ratkaistavat ongelmat. Osa niistä on järjestöjen itsensä sovittava. Valmisteluun osallistamisessa kuitenkin toivotaan aktiivisuutta hyvinvointialueen toimijoilta.

- Järjestöyhteistyöhön nimetään VATEssa yhdyshenkilö, jonka avulla järjestöt voivat tavoittaa valmistelijoita ratkaisemaan erityisesti järjestöjä koskevia ongelmia. Yhdyshenkilö varmistaa, että saatu ratkaisu levitetään muidenkin järjestötoimijoiden tietoon valitulla tavalla: esim. Järjestöjen sote-aamukahvit, uutiskirje tms.
- Sote-uudistuksen eri asioiden valmisteluun ja järjestöyhteistyön vahvistamiseen ehdotetaan koottavaksi kumppanuuspöytä, jossa on edustettuna Järjestöneuvoston sote-järjestöt sekä olennaisimmat järjestöverkostot ja maakunnalliset järjestöt. Mukana on valmistelijoita sekä pysyvinä jäsenenä, että asiakohtaisina asiantuntijajäsenenä. Mallia kumppanuuspöytään voi hakea Pohjois-Karjalasta ja Keski-Suomesta.
- Valmisteleviin työryhmiin ehdotetaan nimettäväksi järjestöjä laajasti edustava ja asiantuntemusta omaava järjestöedustaja. Nimeämiset voidaan toteuttaa yhteistyössä Pohjois-Savon Järjestöneuvoston ja kumppanuuspöydän toimijoiden kanssa. Yhteys varmistaa järjestöedustajien raportoinnin eteenpäin.
- Pohjois-Savon järjestöneuvosto on suunnitellut jalkautumista kunnissa toimiviin järjestöjen tapaamisiin hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen asioiden suunnittelun tiimoilta. Tätä on hyvä tukea ja edistää kuntien, järjestöjen ja hyvinvointialueen yhteistyötä erityisesti hyvinvoinnin ja terveydenedistämiseen liittyvien säädösten osalta.
- Järjestötoimintaa ja sen vaikuttavuutta seurataan osana osallisuusohjelmaa, järjestöyhteistyön ohjetta tai laajaa hyvinvointikertomusta.

Mitä pitää ratkaista toimivuuden osalta hyvinvointialueen järjestörakenteesta (luonnos)?

20.10.2020

8

Järjestöjen sujuvat arjen käytännöt sote- ja pela- palvelukokonaisuuksissa

Palveluja tuottavat järjestöt – Markkinat

Laki määrittää yksityisen ja kolmannen sektorin julkisia palveluja täydentäviksi palveluntuottajiksi. Hyvinvointialueen on mahdollista arvioida tarkoituksenmukaisia monituottajaratkaisuja lainsäädännön reunaehdot huomioiden. Markkinaehtoisesti palveluja tuottavien järjestöjen kohdalla ratkaistavat asiat ovat

pitkälle samoja kuin yritysten. Suurimmaksi asiaksi nousevat hankintoihin liittyvät asiat. Järjestöjen ja myös pienten yritysten toiveena on, että

- kilpailutuksia tehtäisiin suurten kokonaisuuksien lisäksi myös pieninä, täsmennettyinä ja/tai paikallisina kokonaisuuksia. Järjestöt pystyisivät tällöin osallistumaan kilpailutuksiin oman kohderyhmänsä osalta paremmin.
- Hankinnoissa olisi hyvä tunnistaa myös laatukriteerejä, jotka ovat järjestöjen vahvuuksia, kuten vertaistuen, yhteisöllisyyden tai osallisuuden tuottaminen osana palvelua.
- Järjestöt tuottavat palveluja omalle kohderyhmälleen, joka voi olla marginaalinen ryhmä palvelun käyttäjien joukossa. Näitä palveluja voi olla järkevää tehdä suorahankintana sen mukaisesti, mikä on lain säättämä hankintaraja.

Järjestöjen toimintaa voi tukea myös markkinoilla ottamalla käyttöön alustoja, joilla järjestöt voivat tarjota palvelujaan. Tällaisia ovat Tarjoomo.fi -osuuskunta ikääntyvien kotiin vietävien palvelujen alusta ja Sociala.fi - yhteisen hyvän alusta, jolla järjestöt voivat tehdä yhteistyötä ja löytää kumppaneita suurempiin kilpailutuksiin.

Järjestölähtöinen auttamistyö – Kumppanuus

Kumppanuusmekanismiin perustuen järjestöt tuottavat järjestölähtöistä yleishyödyllistä palvelua, kriisimuotoista auttamistyötä, vertaistukea tai muuta toimintaa. STEAn tukema ohjaus, neuvonta tai lyhykestoinen auttamistyö (ca 5 tapaamiskertaa) on ammattilaisten tekemää työtä, jota tehdään omalle kohderyhmälle katvealueella, jossa ei ole muita palveluntuottajia. Toisella laidalla on mm. vertaistukea tarjoava toiminta. Toiminta on ammatillisesti johdettua, vaikka itse aktiiviset toimijat voivat olla vapaaehtoisia vertaistehtävissään.

Tämän toiminnan saamiseksi osaksi sosiaali- ja terveydenhuollon palvelukokonaisuuksia sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tehtävän onnistumiseksi tulee linjata seuraavia asioita:

- Järjestöjen auttamistyön rooli monitoimijaisessa yhteistyössä on hyvä tunnistaa. On syytä laajentaa palveluketjuajattelua sote-seinien ulkopuolelle järjestöjen matalan kynnyksen palveluihin ja toisaalta monituottajamalliin. Yhteisissä palveluketjuissa on tärkeää tuntee toisen toiminta ja käytännöt molemmin puolisen asiakasohjauksen onnistumiseksi. Kaikille toimijoille avoimet koulutukset, yhteistyötapaamiset tai säännölliset esittelyt ovat yksi keino tuttuuden lisäämisessä.
- Ohjausta ja neuvontaa voi tukea ottamalla käyttöön järjestöjen toimintaa kokoavia alustapalveluja. Sote-asiakkaan ohjaukseen hyvä väline on hyvinvointitarjotin.fi, asukkaalle tarkoitettu alusta järjestöjen toimintaan on pohjoissavolaiset.fi. Järjestöjen etäryhmiä ja -chat-toimintoja kokoaa Tukinet.net. Linjaus käytettävistä alustoista olisi tarpeen, jotta järjestöjen tietoja voitaisiin koota systemaattisemmin ja rahoituksen hakeminen helpottuisi valitulle alustalle.
- Järjestöt tekevät yhteistyötä kuntien, kuntayhtymien ja jatkossa hyvinvointialueiden kanssa. Yhteistyö sinetöidään sopimuksella, jolla kunta suuntaa avustusta järjestön tuottamalle palvelu ja/tai jolla kunta sopii muusta yhteistyöstä. Ongelma on se, että kunnat eivät hyvinvointialueita odottaessaan ole tehneet avustussopimuksia tai tekevät niitä vuodeksi kerrallaan. Pelkona on toiminnan katko vuonna 2022, jos kunnat pidättyvät sopimuksista. Tähän ongelmaan ratkaisuna ehdotetaan seuraavaa:

Välittömästi valmistelussa:

- o Kunnille on tiedotettava selkeästi siitä, että sopimukset myös järjestöjen kanssa, on tehtävä vielä vuonna 2022 ja mielellään vuoden 2023 puolelle. Hyvinvointialueen valmistelussa tehdään sopimusselvittely 2021 syksyllä. Aluevaltuusto päättää sopimusten otosta itselleen keväällä 2022. Syksyllä 2022 (syyskuussa) sopimusten jatkoista sovitaan myös järjestöjen palvelujen osalta.

- Järjestöillä on oltava selkeä yhteyshenkilö, jonka kautta voi selvittää sopimus- tai avustustilanteisiin liittyviä ongelmia.

Hyvinvointialueella jatkossa

- Järjestöjen kanssa tehtäviä sopimuksia olisi hyvä jatkossa rytmittää rahoitusten tekemisen mukaan. Esimerkiksi STEAn avustushakemukset tehdään syyskuussa (ak- ja c-jatkohakemus) ja Kuopion kaupungin avustuspäätös tulee marraskuussa. Jos kaupunki ei anna omaa osuuttaan, ei Steakaan jatkorahoitusta välttämättä myönnä. Toiminta joudutaan ajamaan nopeasti alas. Tämä tulisi synkronoida selkeämmäksi kokonaisuudeksi.
- Kohderyhmälleen merkittävää yleishyödyllistä palvelua tai hyte-toimintaa tuottavien järjestöjen kanssa voitaisiin tehdä pidempi kumppanuussopimus, esim. kolme vuotta. Varkaudessa on tuotettu tällaisen kumppanuussopimuksen malli.
- Rahoitushakuihin liittyviin yhteistyö- ja aiesopimuksiin on hyvä sopia käytäntö, ettei rahoitushaku jää tekemättä järjestöiltä kunnan ja hyvinvointialueen pallotellessa allekirjoitusvastuuta. Yksi malli on se, että kunta tai hyvinvointialue allekirjoittaa yhteistyösopimuksen ja keskinäisestä työnjaosta sovitaan taustalla.

Toimintaedellytysten turvaaminen - Järjestöjen osallisuutta edistävä ja hyte-toiminta

Järjestöjen toimintaedellytykset rakentuvat kolmelle pilarille: tiloihin, rahaan ja aktiivisiin ihmisiin. Seuraaviin ehdotuksiin on hyvä ottaa kantaa järjestöyhteistyön ohjeessa.

- Hyvinvointialue antaa tilojaan järjestöjen käyttöön niiden tuottaessa asukkaille hyvinvointia ja terveyttä edistävää ja ehkäisevää toimintaa tai palvelunkäyttäjille ohjausta, neuvontaa tai vertaistukea.
- Hyvinvointialueella on läpinäkyvä avustuskäytäntö järjestöille, joiden toiminta tukee alueellisia hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tai hyvinvointialuestrategian tavoitteita. Avustuskäytäntöjen yhdyspinnasta on sovittu kuntien kanssa.
- Hyvinvointialue tukee järjestöjen näkyvyyttä ja saavutettavuutta hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi sekä sote-palveluketjujen laajentamiseksi järjestöjen monipuoliseen auttamistyöhön asiakkuuden eri vaiheissa.
- Hyvinvointialue huolehtii viestinnästä järjestöille ja järjestöjen riittävän tiedon saamisesta valmisteluvaiheessa.

Toimenpide-ehdotukset tiivistettynä

1. Ehdotamme välittömiksi toimenpiteiksi voimaanpanolaissa sekä 1.3.2022 voimaan tulevat kuvatut toimenpiteet:
 - Osallisuus- ja järjestöyhteyshenkilöksi VATEn valmistelijan nimeäminen.
 - Monipuolisten, saavutettavien ja esteettömien viestintäkanavien aukaisu asukkaille, palvelun käyttäjille, henkilöstölle, järjestöille, yrittäjille sekä kuntien päättäjille
 - Aluevaalien valmistelun käynnistyminen yhteistyökumppaneiden kanssa

2. Ehdotamme, että VATE antaa tukensa jo käynnistyneelle osallisuusohjelmatyölle sekä järjestöyhteistyön ohjeen kokoamiselle osana laajempaa hyvinvointialue- ja palvelustrategiatyötä.
 - VATE nimeäisi vastuuvastuun valmistelijansa puheenjohtajaksi molempia valmisteleviin ryhmiin. POSOTE20 -hankkeen osallisuus- ja järjestökoordinaattori toimisi tässä aktiivisena tukena.
 - Demokratia- ja osallisuusrakenteiden valmistelu aluevaltuuston hyväksyttäväksi tieto-osallisuuden, suunnitteluosallisuuden, päätöksenteko-osallisuuden ja toimintaosallisuuden toteutumiseksi.
 - VATEn aloitteesta perustetaan kumppanuuspöytä ratkaisemaan kolmannen sektorin havaitsemia ongelmia, jotka estävät järjestöjen toiminnan ja palvelujen integroitumista asiakkaiden palvelukokonaisuuksiin.
 - Lisäksi niissä valmistelemissa ryhmissä, joissa järjestöjen toiminta ja palvelut on merkittävässä roolissa, olisi sosiaali- ja terveysjärjestöjen edustus.
3. Ehdotamme välitöntä kuntien ja hyvinvointialueiden yhdyspintojen tarkastelua osallisuustoiminnan ja erityisesti järjestöjen toimintaedellytysten varmistamiseksi.
4. Ehdotamme, että kumppanuuspöytämallia sovellettaisiin myös muiden tärkeiden sidosryhmien yhteistyön edistämiseksi esimerkiksi sosiaali- ja terveysalan yritysten kanssa.

Tarvittava rahoitus

- VATEn valmistelijalla osallisuus- ja järjestökokonaisuus. Käytössä olemassa oleva resurssina POSOTE20 -hankkeen osallisuus- ja järjestökoordinaattori sekä yhteistyö SOSTEn sote-muutostuen järjestöasiantuntijan kanssa.
- Muut resurssit
 - Viestinnän resurssi
 - Toimintaresurssi tapaamisten ja toimielinten käynnistämiseen
 - aluevaalien suunnittelemiseksi: AVI, kunnat, VATE.
 - maakunnallisten vammais- ja vanhusneuvoston- ja nuorisovaltuustojen kokoamiseksi.
 - sidosryhmätyöhön, esimerkiksi järjestöjen ja yrittäjien kanssa.

Riskien hallinta

Osallisuus- ja järjestötoiminnan jäädessä huomiotta tavoitteet asiakaslähtöisistä, yhdenvertaisista ja saavutettavista palveluista tai palvelurakenteen muutos kohti ehkäiseviä ja perustason palveluja ei toteudu niin hyvin kuin mahdollista.

Osallisuuden jäädessä toteuttamatta hyvinvointialue ja sen demokratiarakenne voivat jäädä asukkaille etäiseksi. Osallisuuskäytännöt vaihtelevat paikkakunnittain ja ovat sattumanvaraisia.

Järjestöjen toiminnan huomiotta jättäminen voi vaikeuttaa järjestöjen toimintaa etenkin siirtymävaiheessa ja jättää erityisesti paljon palveluja tarvitsevia kohderyhmiä ilman matalan kynnyksen tuen ja avun palveluja.

Nämä teemat ovat sellaisia, joita kuitenkin viedään eteenpäin erilaisilla rahoituksilla. Riskinä on, että pirstaleinen kehittämistyö jatkuu ilman selkeää toimintaa yhteen vetävää tahoaa.